

Наказ від 01.01.2026 № 10

ПОЛОЖЕННЯ про запобігання і протидію насильству та жорстокому поводженню з дітьми у ЗДО с. Ружин

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Це Положення про запобігання і протидію насильству та жорстокому поводженню з дітьми (далі – Положення) спрямовано на забезпечення функціонування ефективної системи унеможливлення будь-якого виду насильства та жорстокого поводження з вихованцями (далі – здобувач освіти) у ЗДО с. Ружин (далі – заклад) під час організації освітнього процесу, створення безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та жорстокого поводження з дитиною, запровадження системи інформування про випадки (або підозру на випадки) насильства та жорстокого поводження з дітьми у закладі, а також забезпечення оперативного їх розгляду та реагування на них, що сталися.

1.2. Положення складено відповідно до Законів України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», постанов Кабінету Міністрів України від 19.11.2025 № 1513 «Про затвердження Порядку реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми» та від 04.06.2025 № 658 «Про затвердження Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми», ..

Дія цього Положення поширюється на всіх здобувачів освіти закладу.

Працівники закладу повинні бути ознайомлені із цим Положенням та інформацією про захист дітей від усіх форм насильства, зокрема домашнього насильства, експлуатації, булінгу, найгірших форм дитячої праці або інших проявів жорстокого поводження з дитиною.

1.3. У Положенні терміни вживаються у значенні, наведеному в Сімейному кодексі України, Законах України «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», інших нормативно-правових актах.

1.4. Положення створено з метою забезпечення в закладі:

- 1) запровадження порядку дій, спрямованих на унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми;
- 2) формування у працівників закладу відповідального ставлення до недопущення насильства та жорстокого поводження з дітьми;
- 3) поширення культури нульової толерантності до насильства та жорстокого поводження з дітьми у всіх сферах діяльності;
- 4) забезпечення оперативного інформування уповноваженого підрозділу органу Національної поліції та служби у справах дітей про випадки вчинення насильства та жорстокого поводження з дітьми.

1.5. З метою унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми закладом постійно упроваджуються та здійснюються такі основні заходи:

1) інформування дітей, батьків або інших законних представників дитини, працівників закладу з питань унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми;

2) проведення оцінювання ризиків насильства та жорстокого поводження з дітьми в діяльності закладу, вжиття заходів, необхідних для їх усунення або мінімізації;

3) урахування ризиків насильства та жорстокого поводження з дітьми під час прийому на роботу працівників закладу;

4) організація доступних та безпечних способів повідомлення про випадки насильства та жорстокого поводження з дитиною;

5) оперативне реагування за результатами розгляду заяв (скарг, повідомлень) про випадки насильства або жорстокого поводження з дітьми в закладі (далі - повідомлення);

6) організація тренінгів, інших освітніх заходів для працівників закладу роботи з дітьми та молоддю та інших фахівців, які контактують з дітьми;

7) організація інформаційних сесій для дітей (пояснення прав дитини, способів захисту, контактів для звернення);

8) залучення батьків, інших законних представників дитини (проведення батьківських зборів, розповсюдження інформаційних матеріалів);

9) регулярні самоперевірки (оцінка ефективності заходів, виявлення проблемних аспектів);

10) збір інформації для зворотного зв'язку (анкетування дітей, батьків, персоналу);

11) аналіз інцидентів (вивчення випадків насильства для запобігання повторенню);

12) заходи з інформування (розміщення у доступних місцях для дітей та батьків, інших законних представників інформаційних матеріалів (плакатів, брошур із контактами служб допомоги, контактних номерів телефонів для анонімного звернення).

1.6. Працівники закладу у разі виявлення ознак насильства або жорстокого поводження з дитиною зобов'язані:

1) вжити невідкладних заходів для припинення насильства або жорстокого поводження з нею;

2) за потреби надати домедичну допомогу, викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання дитині екстреної медичної допомоги;

3) невідкладно звернутися до органів Національної поліції, повідомити керівнику закладу, батькам або іншим законним представникам дитини у паперовій або електронній формі, крім випадків, коли керівник закладу, батьки або інші законні представники є кривдниками дитини.

1.7. Керівник закладу:

1) здійснює заходи, визначені в Типовій програмі унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 04.06.2025 № 658 (далі – Типова програма);

2) затверджує положення про запобігання та протидію насильству та жорстокому поводженню з дітьми у закладі з урахуванням положень Типової програми, забезпечує його оприлюднення, обов'язкове ознайомлення з ним працівників та здійснює контроль за його виконанням;

3) за погодженням із місцевою службою у справах дітей формує склад комісії з розгляду випадків насильства та/або жорстокого поводження з дітьми (далі – Комісія), організовує її роботу, оприлюднює інформацію про склад Комісії;

4) організовує інформування працівників закладу про захист дітей від усіх форм насильства та жорстокого поводження, зокрема про види і форми жорстокого поводження з дітьми, насильства стосовно дітей і за участю дітей, ознаки різних форм насильства та жорстокого поводження, порядок взаємодії суб'єктів з метою реагування на такі випадки та організації надання дитині необхідної допомоги, дії та заходи щодо надання дитині екстреної допомоги у зв'язку із загрозою внаслідок насильства її життю та здоров'ю;

5) розглядає усні та письмові заяви (скарги, повідомлення) про випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми, які сталися у приміщенні, на території закладу або під час заходів поза його межами, організатором (співорганізатором) яких є заклад (далі – повідомлення), протягом однієї доби з дня надходження, забезпечує опрацювання комісією отриманих повідомлень;

6) сприяє проходженню особами, які вчинили насильство та/або жорстоке поводження з дитиною, стали свідком та/або постраждали від насильства та жорстокого поводження (далі – сторони насильства та/або жорстокого поводження з дитиною), відповідної програми для таких осіб.

1.8. Заклад повинен забезпечити функціонування механізму подання повідомлень, який передбачатиме:

1) інформування дітей та їх батьків або інших законних представників дитини, працівників закладу роботи з дітьми та молоддю про їх обов'язок повідомити про випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми з наданням інформації про шляхи інформування про такі випадки;

2) забезпечення функціонування різних способів отримання повідомлень про можливі випадки насильства (телефонний зв'язок, електронний лист, скринька для паперових повідомлень тощо), зокрема анонімно за бажанням особи, яка залишила повідомлення.

У разі потреби керівник закладу може визначати відповідальну особу для здійснення заходів щодо унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми, яка реєструватиме повідомлення, що надійшло, в журналі обліку (у паперовій та/або електронній формі) та забезпечуватиме його підготовку до розгляду.

1.9. У разі виявлення ознак насильства та жорстокого поводження з дитиною керівник закладу:

1) невідкладно, у строк, що не перевищує трьох годин, повідомляє про виявлення ознак насильства та жорстокого поводження з дитиною (в письмовій формі, зокрема за допомогою електронної комунікації) батькам або іншим законним представникам дитини (крім випадків, коли батьки або інші законні представники дитини є кривдниками дитини), уповноваженому територіальному підрозділу органу Національної поліції та місцевій службі у справах дітей з одночасним інформуванням про це територіального органу Нацсоцслужби, Державної служби у справах дітей;

2) скликає засідання Комісії не пізніше ніж протягом трьох робочих днів з дня отримання повідомлення.

У випадку виявлення насильства та/або жорстокого поводження з дитиною з боку керівника закладу працівники, батьки, інші законні представники дитини або свідки цього випадку повинні повідомити засновнику закладу або відповідному органу управління, якому підпорядковується заклад.

Засновник закладу або відповідний орган управління, якому підпорядковується заклад, у разі надходження повідомлення стосовно керівника закладу забезпечує виконання завдань і функцій, передбачених для керівника закладу.

У разі відсутності керівника закладу чи особи, на яку покладено виконання обов'язків керівника закладу, функції керівника закладу виконує засновник закладу або відповідний орган управління, якому підпорядковується заклад.

1.10. Відповідно до статті 10 Закону України «Про охорону дитинства» забороняється працювати у контакті з дітьми особам, інформацію про яких внесено до Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи.

Під час працевлаштування осіб, які матимуть безпосередній або опосередкований контакт з дітьми, має бути проведене опитування, яке може включати запитання ситуативного характеру щодо насильства або жорстокого поводження із дитиною, з метою виявлення можливої схильності особи до агресії, насильницької поведінки, жорстокого поводження.

1.11. Заклад розробляє та/або поширює інформаційні матеріали з питань унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми шляхом:

1) розміщення на інформаційних стендах у приміщенні закладу роботи з дітьми та молоддю, розповсюдження серед працівників, дітей, їх батьків або інших законних представників дитини у формі буклетів (листівок);

2) надсилання через батьківські, учнівські групи в месенджерах, розміщення на офіційному вебсайті закладу роботи з дітьми та молоддю та його сторінках у соціальних мережах;

3) проведення тематичних семінарів для батьків або інших законних представників дитини.

1.12. Заклад забезпечує інформування працівників з питань унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми (далі – інформування), що передбачає такі напрями (теми):

1) розпізнавання фізичного, психологічного, економічного та сексуального насильства;

2) методи профілактики булінгу серед дітей;

3) використання ненасильницьких методів спілкування та управління конфліктами;

4) надання першої психологічної допомоги дітям, які постраждали від насильства та жорстокого поводження з дітьми;

5) порядок дій у разі виявлення випадків насильства або підозри щодо їх наявності;

6) дотримання правових норм щодо захисту дітей від насильства;

7) алгоритм взаємодії з уповноваженими підрозділами органів Національної поліції та службою у справах дітей у разі виявлення фактів та ознак насильства або жорстокого поводження з дитиною.

Інформування здійснюється шляхом:

1) проведення щорічних інформаційних кампаній, тематичних тижнів і конкурсів, приурочених питанням унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми;

2) інтерактивних тренінгів для дітей із розвитку емоційного інтелекту, толерантності та ненасильницького спілкування;

3) проведення ігор та рольових прав, які моделюють реальні ситуації та допомагають дітям дізнатися про способи захисту порушених прав;

4) впровадження занять за типом діяльності закладу роботи з дітьми та молоддю з питань безпечної поведінки, прав дитини та медіації;

5) співпраці з психологами та соціальними працівниками для проведення групових та індивідуальних занять щодо запобігання насильству;

6) організації зустрічей із фахівцями, які можуть поділитися досвідом і порадами щодо запобігання насильству (працівники уповноваженого підрозділу органу Національної поліції, юристи, соціальні працівники);

7) використання мультимедійних матеріалів (відеороликів, презентацій, інтерактивних платформ) для інформування дітей у цікавій та доступній формі щодо неприпустимості насильства та жорстокого поводження, ознайомлення з ознаками та формами насильства та жорстокого поводження, порад щодо запобігання насильству в дитячому середовищі, процедури повідомлення про насильство та жорстоке поводження, передбаченої закладом алгоритму дій у разі виявлення насильства, способів та механізмів отримання допомоги, можливих наслідків для особи, яка вчинила насильство або жорстоке поводження.

Для проведення інформування дітей, батьків або інших законних представників дітей, працівників закладу можуть залучатися експерти, фахівці, зокрема представники органів місцевого самоврядування, структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, служб у справах дітей, уповноважених підрозділів органів Національної поліції, надавачів соціальних послуг, закладів вищої освіти, а також психологи, соціальні педагоги, фахівці в галузі права, представники громадських об'єднань, іноземних неурядових організацій.

1.13. З метою унеможливлення насильства або жорстокого поводження з дітьми керівник закладу забезпечує виявлення поведінки дітей, працівників закладу роботи з дітьми та молоддю, яка потенційно може призводити до насильства та жорстокого поводження.

Недопустимою вважається поведінка, що може призводити до порушення права дитини на повагу до її особистості, гідне ставлення.

Індикаторами, які можуть вказувати на потенційні ризики спричинення насильства та жорстокого поводження з дітьми, є використання тону голосу, який може сприйматися як залякування або образа, використання принизливих коментарів стосовно дітей та в присутності дітей, застосування покарань до дитини, а також інші індикатори.

1.14. З метою унеможливлення ризиків насильства та жорстокого поводження з дитиною працівники закладу повинні не допускати фізичного контакту з дитиною, якщо він не є необхідним відповідно до змісту заходів або видів діяльності з дитиною.

У разі коли передбачається фізичний контакт з дитиною, який є необхідним відповідно до змісту заходів з дитиною, такий контакт проводиться у присутності не менше однієї повнолітньої особи, крім виконавця, або в приміщенні, що забезпечує можливість вільного доступу інших осіб та не має перешкод для самостійного виходу дитини.

1.15. Унеможливлення насильства та жорстокого поводження включає регулярне оцінювання ризиків, пов'язаних з насильством та жорстоким поводженням з дітьми, вжиття заходів, необхідних для їх усунення або мінімізації, із забезпеченням подальшого моніторингу та контролю, а також перегляд запроваджених заходів з унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми.

Якщо за результатами розгляду повідомлення:

1) виявлено ознаки насильства та жорстокого поводження з дитиною, заклад аналізує причини та умови, які могли сприяти або стати підставою для порушення прав дитини;

2) не виявлено ознак насильства та жорстокого поводження з дитиною, інформація, викладена в повідомленні, аналізується на предмет наявності ризиків насильства та жорстокого поводження з дитиною та вживаються заходи до унеможливлення настання таких ризиків.

Діяльність щодо виявлення та аналізу ризиків провадиться закладом із залученням сторін, зокрема дітей.

1.16. Про невиконання, неналежне виконання закладом роботи з дітьми та молоддю повноважень щодо запобігання насильству та жорсткому поводженню з дітьми може бути повідомлено уповноваженій особі (координатору) в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

II. ПОРЯДОК ТА УМОВИ РОБОТИ КОМІСІЇ

2.1. Комісія виконує свої обов'язки на постійній основі.

Склад Комісії формується з урахуванням її основних завдань та затверджується керівником закладу.

Склад Комісії не може бути менше п'яти осіб. До нього входять голова, заступник голови, секретар та члени Комісії.

2.2. До складу Комісії входять працівники закладу, зокрема педагогічні (науково-педагогічні) працівники, а також представники місцевої служби у справах дітей, уповноваженого підрозділу органу Національної поліції (за згодою). До складу Комісії не може входити працівник закладу, щодо якого надійшло повідомлення.

Член Комісії, щодо якого надійшло повідомлення, виключається із складу Комісії.

Кожен член Комісії повинен не допускати конфлікту інтересів під час виконання своїх обов'язків. У разі виявлення конфлікту інтересів член Комісії зобов'язаний негайно письмово повідомити про це голову Комісії. У разі виявлення конфлікту інтересів голови Комісії він має утриматися від участі в опрацюванні відповідного повідомлення, письмово повідомивши заступнику голови Комісії. У такому разі функції голови Комісії виконує заступник голови Комісії.

2.3. Головою Комісії є керівник закладу. Головою Комісії не може бути керівник закладу, щодо якого надійшло повідомлення.

Голова Комісії:

- 1) організовує роботу Комісії;
- 2) визначає функціональні обов'язки кожного члена Комісії;
- 3) забезпечує дотримання строків та процедур;
- 4) визначає порядок денний і перелік питань, що підлягають розгляду;
- 5) забезпечує моніторинг ефективності заходів реагування.

У разі відсутності голови Комісії його обов'язки виконує заступник.

У разі відсутності голови Комісії та його заступника обов'язки голови Комісії виконує один із членів Комісії, який обирається Комісією під час засідання за поданням її секретаря.

У разі встановлення під час діяльності Комісії факту вчинення головою Комісії насильства та/або жорстокого поводження з дитиною, голова Комісії підлягає негайному виключенню із складу Комісії. Виконання обов'язків голови Комісії у такому випадку виконує його заступник.

2.4. Секретар Комісії забезпечує підготовку проведення засідань Комісії та матеріалів, що підлягають розгляду на засіданнях Комісії, ведення протоколу засідань Комісії.

У разі відсутності секретаря Комісії його обов'язки виконує один із членів Комісії, який обирається під час засідання за поданням голови Комісії або його заступника.

2.5. Член Комісії має право:

- 1) ознайомлюватися з матеріалами, що стосуються випадку насильства та/або жорстокого поводження з дітьми, брати участь у їх перевірці;
- 2) подавати пропозиції, висловлювати власну думку з питань, що розглядаються;
- 3) брати участь у прийнятті рішення шляхом голосування;
- 4) висловлювати окрему думку усно або письмово;
- 5) вносити пропозиції до порядку денного засідання Комісії.

2.6. Член Комісії зобов'язаний:

- 1) особисто брати участь у роботі Комісії;

2) не розголошувати стороннім особам відомості, що стали йому відомі у зв'язку з участю у роботі Комісії, і не використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;

3) виконувати в межах, передбачених законодавством та посадовими обов'язками, доручення голови Комісії;

4) брати участь у голосуванні.

2.7. Метою діяльності Комісії є:

1) запобігання випадкам насильства та жорстокого поводження з дітьми під час провадження діяльності закладу;

2) з'ясування причин, які призвели до випадку насильства та/або жорстокого поводження з дитиною, та вжиття заходів для усунення таких причин.

2.8. Діяльність Комісії провадиться з дотриманням принципів: законності; верховенства права; забезпечення найкращих інтересів дитини; поваги та дотримання прав і свобод людини; неупередженого ставлення; відкритості та прозорості; конфіденційності та захисту персональних даних; невідкладного реагування; комплексного підходу до розгляду випадку насильства та/або жорстокого поводження з дитиною; нетерпимості насильства та жорстокого поводження з дитиною та визнання його суспільної небезпеки.

Комісія у своїй діяльності керується Законами України «Про інформацію», «Про захист персональних даних», «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», постановами Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» та від 01.06.2020 № 585 «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах», іншими актами законодавства.

2.9. До завдань Комісії належать:

1) збір інформації щодо обставин випадку насильства та/або жорстокого поводження з дітьми, зокрема пояснень сторін насильства та/або жорстокого поводження з дитиною, батьків або інших законних представників дитини, яка стала стороною насильства та/або жорстокого поводження з дитиною; опрацювання повідомлень, аналіз зібраної інформації щодо обставин, зазначених у повідомленні;

2) оцінка потреб осіб, які є стороною насильства та/або жорстокого поводження з дитиною, в соціальних та психолого-педагогічних послугах і забезпечення таких послуг;

3) надання рекомендацій щодо добровільного проходження особами, які стали стороною насильства та/або жорстокого поводження з дитиною, відповідної програми для таких осіб;

4) підготовка пропозицій щодо внесення змін до положення про запобігання та протидію насильству та/або жорстокому поводженню з дітьми;

5) здійснення моніторингу виконання рекомендацій комісії і надання відповідної інформації місцевій службі у справах дітей;

6) розгляд висновків практичного психолога та соціального педагога або інших експертних висновків, що мають значення для об'єктивного розгляду заяви у разі їх надходження від батьків або інших законних представників дитини.

Комісія має право:

1) оцінювати потреби сторін насильства та/або жорстокого поводження з дитиною в отриманні соціальних та психолого-педагогічних послуг та забезпечення таких послуг, зокрема із залученням фахівців служби у справах дітей та надавача соціальних послуг;

2) рекомендувати особам, які стали стороною насильства та/або жорстокого поводження з дитиною, проходження відповідної програми для таких осіб;

3) визначати причини насильства та/або жорстокого поводження, а також необхідні заходи для усунення таких причин;

4) здійснювати моніторинг ефективності соціальних та психолого-педагогічних послуг, заходів з усунення причин насильства та/або жорстокого поводження з дитиною, заходів впливу та корегування (за потреби) відповідних послуг та заходів;

5) надавати рекомендації для працівників закладу щодо доцільних методів здійснення заходів з дітьми, які стали стороною насильства та/або жорстокого поводження з дитиною;

6) надавати рекомендації для батьків або інших законних представників дитини, яка стала стороною насильства та/або жорстокого поводження з дитиною.

2.10. Формою роботи Комісії є засідання, які проводяться очно, а в разі потреби – дистанційно чи у змішаному форматі, коли частина членів Комісії беруть участь у її роботі дистанційно.

Дату, час, місце і формат проведення засідання Комісії визначає її голова, за відсутності голови Комісії – його заступник.

2.11. Засідання Комісії є правоможним у разі участі в ньому не менш як двох третин її складу.

2.12. Секретар Комісії не пізніше ніж за добу повідомляє членам Комісії, а також іншим заінтересованим особам про порядок денний запланованого засідання, дату, час, місце і форму його проведення, а також надає/надсилає членам Комісії та зазначеним особам необхідні матеріали в електронній або паперовій формі.

2.13. Рішення з питань, що розглядаються на засіданні Комісії, приймаються шляхом відкритого голосування більшістю голосів затвердженого складу Комісії. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови Комісії. За відсутності голови Комісії вирішальним є голос його заступника.

2.14. Під час проведення засідання Комісії секретар Комісії веде протокол засідання Комісії за формою згідно з додатком 3.

2.15. До участі у засіданні Комісії можуть залучатися батьки або інші законні представники дитини (за згодою), крім випадків, коли вони є кривдниками дитини, а також особи, які стали свідками випадку насильства та/або жорстокого поводження з дитиною.

Особи, залучені до участі в засіданні Комісії, зобов'язані дотримуватися принципів діяльності Комісії, зокрема не розголошувати стороннім особам відомості, що стали їм відомі у зв'язку з участю у роботі Комісії, і не використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб.

Особи, залучені до участі в засіданні Комісії, під час засідання Комісії мають право:

- 1) ознайомлюватися з матеріалами, поданими на розгляд комісії;
- 2) ставити питання по суті розгляду;
- 3) подавати пропозиції, висловлювати власну думку з питань, що розглядаються.

2.16. Голова Комісії доводить до відома заінтересованих осіб та Державної служби у справах дітей рішення Комісії згідно із протоколом засідання та здійснює контроль за його виконанням.

2.17. Строк опрацювання Комісією повідомлень та виконання нею своїх завдань не має перевищувати 10 робочих днів із дня їх отримання керівником закладу.

2.18. Засновник закладу або відповідний орган управління, якому підпорядковується заклад, у разі надходження повідомлення стосовно керівника закладу зобов'язаний невідкладно, протягом трьох годин, повідомити письмово про це батькам, іншим законним представникам дитини, уповноваженому підрозділу органу Національної поліції, службі у справах дітей за місцем розташування закладу з одночасним

інформуванням про це територіального органу Нацсоцслужби, Державної служби у справах дітей.

У разі коли така інформація стала відома керівнику закладу, засновнику закладу або відповідному органу управління, якому підпорядковується заклад, у вихідні та святкові дні або поза межами робочого часу, він про це повідомляє уповноваженому підрозділу органу Національної поліції, представники якого інформують визначену контактну особу (працівника) служби у справах дітей за місцем розташування закладу, для невідкладного вжиття нею заходів в межах законодавства.

III. ВИДИ, ПРОЯВИ ТА ОЗНАКИ НАСИЛЬСТВА

2.1. Фізичне насильство – це форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Прояви фізичного насильства:

- 1) синці, забиті місця, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів тощо;
- 2) перешкоджання вільному пересуванню;
- 3) примус вживати алкогольні або наркотичні речовини чи речовини, що погіршують здоров'я або можуть призвести до смерті людини;
- 4) створення ситуацій, що несуть ризик чи загрозу життю та здоров'ю;
- 5) погрожування зброєю чи іншими речами, що можуть завдати фізичної шкоди.

2.2. Сексуальне насильство – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї.

Прояви сексуального насильства:

- 1) зґвалтування;
- 2) примушування до небажаних статевих стосунків;
- 3) торкання до інтимних частин тіла без згоди особи;
- 4) примушування спостерігати за статевим актом між іншими людьми (у тому числі дивитися порнопродукцію);
- 5) примушування до статевих актів з третьою особою;
- 6) примушування до заняття проституцією.

Окрім цього, до сексуального насильства в сім'ї належить сексуальні відносини між близькими родичами: батьком і донькою, матір'ю і сином, братом і сестрою тощо.

Надзвичайно небезпечним проявом сексуального насильства в сім'ї є дії сексуального характеру стосовно дитини: розбещення дитини; демонстрація дитині (підлітку) статевих органів (ексгібіціонізм); демонстрація акту онанізму; втягування дитини у заняття дитячою проституцією або дитячою порнографією тощо.

2.3. Психологічне насильство – це насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, у тому числі щодо третіх осіб, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе або завдається шкода психічному здоров'ю особи.

Прояви психологічного насильства:

- 1) ігнорування почуттів особи;
- 2) образа переконань, що мають цінність для особи, її віросповідання, національної, расової приналежності або походження; соціального статусу;
- 3) переслідування, залякування;
- 4) погрози вбити чи скалічити (у тому числі дітей);
- 5) підбурювання до самогубства;
- 6) примус до протизаконних дій;
- 7) погрози відібрати дітей;
- 8) приниження особистості;
- 9) постійна критика та насмішки;
- 10) безпідставні звинувачення та формування почуття провини;
- 11) обмеження у самореалізації, навчанні, роботі;
- 12) обмеження у контактах із близькими та друзями, у виборі кола спілкування;
- 13) примушування спостерігати за насильством над іншими людьми чи тваринами, тощо.

Психологічне насильство часто спричиняє депресії, нервові розлади, загострення хронічних захворювань, і навіть призводить до самогубства. Психологічне насильство в сім'ї супроводжує всі інші види насильства.

2.4. Економічне насильство – умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Прояви економічного насильства:

- 1) позбавлення матеріальних ресурсів для належного фізичного та психологічного добробуту;
- 2) повна звітність за витрачені гроші ("все до копійки"), відбирання всіх зароблених грошей;
- 3) заборона працювати члену сім'ї всупереч його бажанню та працездатності;
- 4) примушування члена сім'ї виконувати тяжку, непосильну роботу;
- 5) пошкодження, псування особистого майна;
- 6) примушування до жебрацтва, тощо.

Одним із найбільш поширених проявів економічного насильства в Україні є вигнання з дому (квартири), що в переважній більшості випадків застосовується до жінок та дітей.

Ознаки домашнього насильства:

1) фізичні:

погіршення фізичного й психічного здоров'я, емоційні та неврологічні розлади; головний біль, біль у м'язах, синці, забиті місця відсутність зубів, ушкодження кісток та м'яких тканин, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів, опіки незвичайної форми та в різних частинах тіла;

поганий догляд за ротовою порожниною, недотримання правил особистої гігієни, відсутність догляду за волоссям, нігтями;

втрата ваги, зневоднення;

наявність інфекцій, що передаються статевим шляхом; викиди плоду, мертвонароджені діти, передчасні пологи, недостатня вага у немовлят;

2) економічні:

неможливість розпоряджатися сімейним бюджетом та власними коштами;

відмова від праці або навчання під тиском; праця на посаді/робочому місці, обраному під тиском;

робота, зумовлена необхідністю утримувати того, хто водночас контролює (відбирає) всі гроші;

одяг, взуття, що не відповідають сезону та погоді; старе вбрання; наочні ознаки існування в злиднях (незважаючи на реальні прибутки);

недоїдання;

наявність житлових проблем (негараздів);

3) сексуальні:

порушення сексуальності, зокрема зниження або втрата сексуального потягу;

інфекції, що передаються статевим шляхом;

травми та пошкодження статевих органів;

наявність викидів, мертвонароджених дітей та небажаних вагітностей;

примусове залучення до комерційного сексу;

4) психологічні:

страхи, тривожність, постійне почуття небезпеки (завжди перебуває напготові), нерішучість, повна безініціативність та відчуття безпорадності;

труднощі з концентрацією;

наявність скарг психосоматичного характеру;

депресія; нав'язливі рухи та думки, схильність до одноманітних рухів та дій на кшталт розгойдування в кріслі, різання паперу, розчісування одного й того ж пасма волосся тощо;

надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищена сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом «лінощів», «нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки» та підсилюють почуття провини);

втрата соціальних контактів з родичами, друзями, гостре відчуття/прагнення самотності та ізольованості;

уникання погляду в очі;

суїцидальні наміри, погрози позбавити себе життя;

почуття провини, сорому за отримані фізичні ушкодження;

звуження свідомості, нездатність адекватно оцінювати ситуацію, власне майбутнє, свої вчинки та вчинки інших людей, поєднання підозрілості з безмежною довірливістю;

відкладання часу звернення за допомогою або відмова від неї чи будь-якого зовнішнього втручання, спрямованого на виявлення та зміну ситуації;

зневіра в можливості змін у власному житті на краще, відсутність ініціативи, страх перед життям, втрата сенсу і інтересу до життя.